

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА

УДК 378.018.8:373.5.011.3-051]:159.943.7-048.87-043.5-043.83]:378.147](045)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15052848>

Використання технології кооперативного навчання у формуванні навичок командної взаємодії майбутніх педагогів

Бойченко Валентина Василівна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 28, м. Умань, 20300, Україна, boichenko.v@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-2232-9128>

Гагарін Микола Іванович

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 28, м. Умань, 20300, Україна, mikolagagarin0@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-4773-3303>

Прийнято: 16.01.2025 | Опубліковано: 29.01.2025

Анотація. У статті розглядається проблема використання технології кооперативного навчання для підвищення ефективності формування навичок командної взаємодії майбутніх педагогів. **Мета** статті полягала в обґрунтуванні ефективності кооперативного навчання для формування навичок командної взаємодії як складника професійної компетентності майбутніх педагогів. Реалізуючи мету, яка передбачала виконання таких завдань: розкрити сутність технології кооперативного навчання; обґрунтувати

особливості використання методів кооперативного навчання в умовах закладу вищої педагогічної освіти; схарактеризувати основні аспекти формування навичок командної взаємодії майбутніх педагогів засобами кооперативного навчання. У дослідженні було використано **методи** аналізу використаних джерел їх синтезу та узагальнення, застосовувалися також методи спостереження, бесіди, опитування, здійснювався аналіз даних. **Результати та висновки.** Отже, можемо зробити висновки, що проблема використання технології кооперативного навчання у формуванні навичок командної взаємодії майбутніх педагогів є важливою і актуальною для поточного стану освітньої галузі. У результаті аналізу сучасних досліджень з'ясовано, що означена проблема перебуває у фокусі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних вчених педагогів, психологів, педагогів-практиків. Також, розкрито сутність «командної взаємодії» як «взаємної дії» команди, яка передбачає взаємодопомогу, взаємне доповнення, взаємну відповідальність, взаємоповагу, толерантність тощо. Описано специфіку її формування засобами технології кооперативного навчання в освітньому середовищі. Визначено високий рівень ефективності використання технології як методу у підготовці майбутніх педагогів, що підтвердили 83% опитаних. Обґрунтовано особливості використання технології кооперативного навчання та схарактеризовано основні аспекти формування навичок командної взаємодії майбутніх педагогів в умовах закладу вищої педагогічної освіти.

Ключові слова: підготовка майбутніх педагогів, командна взаємодія, кооперативне навчання, професійна компетентність.

Use of cooperative learning technology in forming teamwork skills of future teachers

Boychenko Valentyna Vasylivna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of Department Pedagogics and Education Management, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Garden, 28, Uman, 20300, Ukraine, boichenko.v@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2232-9128>

Haharin Mykola Ivanovuch

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of Department Pedagogics and Education Management, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Garden, 28, Uman, 20300, Ukraine, mikolagagarin0@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4773-3303>

Abstract. *The article considers the problem of using cooperative learning technology to increase the effectiveness of forming team interaction skills of future teachers. The **Objective** of the article was to substantiate the effectiveness of cooperative learning for forming team interaction skills as a component of professional competence of future teachers. Implementing the goal, which included the implementation of the following tasks: to reveal the essence of cooperative learning technology; to substantiate the features of using cooperative learning **methods** in the conditions of a higher pedagogical education institution; to characterize the main aspects of forming team interaction skills of future teachers by means of cooperative learning. The study used methods of analyzing the sources used, their synthesis and generalization, and also used methods of observation, conversation, and survey, and data analysis was carried out. **Results and Conclusions.** Thus, we can conclude that the problem of using cooperative learning technology in forming team interaction skills of future teachers is important and relevant for the current state of the educational*

industry. As a result of the analysis of modern research, it was found that the problem is in the focus of attention of both domestic and foreign scientists, teachers, psychologists, and practicing teachers. Also, the essence of "team interaction" as a "mutual action" of a team is revealed, which involves mutual assistance, mutual complementarity, mutual responsibility, mutual respect, tolerance, etc. The specifics of its formation by means of cooperative learning technology in the educational environment are described. A high level of effectiveness of using technology as a method in the training of future teachers is determined, which was confirmed by 83% of respondents. The features of the use of cooperative learning technology are substantiated and the main aspects of the formation of team interaction skills of future teachers in the conditions of a higher pedagogical education institution are characterized.

Keywords: *training of future teachers, team interaction, cooperative learning, professional competence.*

Постановка проблеми. Процеси євроінтеграції, що відбуваються у політичній, економічній, соціальній сферах в Україні, впливають і на розвиток нашої освіти. У освіті поглиблюється співпраця та обмін досвідом з іншими країнами, зокрема щодо пошуку ефективних технологій організації освітнього процесу із сучасним «діджиталізованим» поколінням дітей. Із поколінням, яке оволодіває гаджетами задовго до того, як навчиться говорити. У таких суспільних реаліях з'являється низка бар'єрів спілкування, актуалізуються проблеми взаємин між людьми, міжкультурної взаємодії, міжособистісної комунікації тощо. У зв'язку із означеними проблемами виникає потреба формування відповідних умінь у підростаючого покоління, що формулюються як завдання для педагогічних та науково-педагогічних працівників освітніх закладів різного рівня.

У Концепції «Нова українська школа (2016) [1], в Законі України «Про освіту»(2017) [2] , в серед визначених ключових компетентностей здобувачів

освіти важливе місце відводиться соціальній та громадянській компетентності, набуття якої передбачає «уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів» тощо. Також зазначається, що спільними для всіх компетентностей є такі наскрізні вміння як: «застосовувати емоційний інтелект, здатність співпрацювати в команді». Педагогіка партнерства і компетентнісний підхід потребують не лише оновлення освітнього середовища, але і нової ролі вчителя як «коуча, фасилітатора, тьютора, модератора» для дитини. Відповідно у Новій школі зростає частка проектної, командної, групової діяльності в освітньому процесі [1]. Тому особливого значення набуває підготовка майбутніх педагогів щодо формування в них умінь командної взаємодії, яка великою мірою залежить від навичок ефективної міжособистісної комунікації та впливає на успішність професійної діяльності. А отже, проблема формування командної взаємодії майбутніх педагогів потребує детального розгляду, що зумовлює необхідність пошуку дієвих шляхів її вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Різні аспекти проблеми командної взаємодії та її сутність досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні вчені: М. Армстронг, Т. Афанасьєва, Р. Белбін, Р. Берд, Є. Гревцева, К. Девіс, Н. Доценко, Л. Карамушка, Н. Клокар, Дж. В. Ньюстром, Л. Сабадош, І. Салас, Дж. Стюарт, С. Таненбаум, О. Філь, П. Хоукінс, І. Чумаченко, С. Ящук та ін. Стадії розвитку команди у взаємодії вивчали Дж. В. Ньюстром, К. Девіс, С. Моріс, Г. Уїлкоккс, Дж. Стюарт [3 с.39]. Вітчизняні вчені Н. Доценко, Л. Сабадош, І. Чумаченко розглядали проблему використання методів формування та управління командою [4]. Впровадженням у закладах освіти технології формування управлінської команди здійснювали Л. Карамушка Н. Клокар та О. Філь [5].

Цікавими є дослідження психологічного аспекту командної взаємодії представлені психологами (В. Міляєва, В. Горбунова, П. Філіндаш та ін.),

Особливо актуальними є дослідження, здійснені останнім часом. Проблему організації ефективної командної взаємодії в сучасних, типових для нас умовах дистанційної роботи описують Т. Афанасьева і Є. Гревцева. Автори розкривають сутність дефініцій «команда» і «робоча група», доводять, що ефективність командної взаємодії відзначається згуртованістю команди при досягненні поставленої мети та розподілом загальної відповідальності за спільну роботу. Також виділено бар'єри, які виникають під час дистанційної роботи команди, а саме: зниження рівня продуктивного конфлікту, приховування помилок, психологічна небезпека, нерозуміння педагогічними працівниками загальної мети, відчуття ненадійності колег, невпевненість у важливості своєї роботи і цінності свого внеску у загальну справу. Визначено фактори, які допомагають команді залишатися ефективною і збалансованою, зокрема психологічна безпека. Окрім того автори виділили основні принципи ефективної командної роботи, такі як: емпатія, довіра та експериментування. [6, с.20-24].

У статті «Командна взаємодія як важлива складова професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури» розкривається сутність та змістове наповнення поняття командної взаємодії учнів початкової школи в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності як важливої складової професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури під час фахової підготовки у закладах вищої освіти [7, с.158]. Автор доводить необхідність навичок командної взаємодії для професійного становлення майбутніх учителів фізичної культури.

Також, актуальною є проблема підготовки майбутніх учителів-логопедів до командної взаємодії в умовах інклюзивної освіти, порушена А. Каплієнко. Авторка вказує на ефективність методу тренінгу для формування вмінь і навичок командної взаємодії майбутніх учителів-логопедів в умовах інклюзії [8].

З'ясовано, що науковці надають важливого значення командній взаємодії у підготовці майбутніх педагогів, розглядають її як необхідне умінням і складник професійно-педагогічної компетентності. Отже командну взаємодію характеризує

«взаємна дія», яка передбачає взаємодопомогу, взаємне доповнення, взаємну відповідальність, взаємоповагу, толерантність тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз досліджень щодо питання підготовки майбутніх педагогів до командної взаємодії, зацікавленість значної кількості авторів означеною проблемою доводить її важливість і актуальність. Разом з тим, процес формування даних умінь потребує ширшого пошуку ефективних засобів. Тому використання технології кооперативного навчання, на нашу думку, сприяє вирішенню проблеми формування навичок командної взаємодії майбутніх педагогів як необхідної складової їхньої професійної компетентності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Метою статті є обґрунтування ефективності кооперативного навчання для формування навичок командної взаємодії майбутніх педагогів. Реалізація цієї мети передбачає виконання таких завдань: розкрити сутність технології кооперативного навчання; обґрунтувати особливості використання методів кооперативного навчання в умовах закладу вищої освіти; схарактеризувати основні аспекти формування навичок командної взаємодії майбутніх педагогів засобами кооперативного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна педагогічна освіта вимагає від майбутніх педагогів не лише глибоких знань у своїй галузі, але й розвинених комунікативних та соціальних умінь, здатності співпрацювати з іншими людьми, що передбачає наявність, м'яких навичок, емоційного інтелекту, досвіду ефективної взаємодії, що є складниками професійної компетентності педагога.

Одним із ефективних методів формування командної взаємодії є кооперативне навчання, яке забезпечує активну «пліч-о-пліч» комунікацію студентів у процесі навчання.

За визначенням О. Пометун. і Л. Пироженко «кооперативним навчанням називається такий варіант його організації, при якому учні працюють у

невеликих групах, щоб забезпечити найбільш ефективний навчальний процес для себе і своїх товаришів». Назва походить від поняття «співробітництво (кооперація) – спільна діяльність для досягнення загальних цілей» [9. с.24].

Виділяють дві моделі кооперативного навчання: «Навчання разом» Д. Джонсона і Р. Джонсона та «Структури Кагана» С. Кагана. У статті «Кооперативне навчання у вищій школі» [10] Н. Гагіна здійснює порівняльний аналіз цих моделей, з метою визначення доцільності їх використання в системі вищої освіти України.

Головними елементами (принципами) моделі «Навчання разом» є:

- позитивна взаємозалежність учасників,
- індивідуальна відповідальність,
- стимулююча взаємодія «пліч-о-пліч»,
- розвиток соціальних навичок (міжособистісної взаємодії і взаємодії в малій групі),
- груповий аналіз результатів (рефлексія) [11].

Модель кооперативного навчання С. Кагана передбачає дотримання чотирьох основних принципів:

- позитивної взаємозалежності,
- індивідуальної відповідальності,
- рівної співучасті,
- одночасної взаємодії [12].

На думку авторки, вони мають спільну частину та простішою є модель С. Кагана, яка передбачає використання кооперативних структур як окремих елементів практичного, семінарського заняття чи лекції і дозволяє ефективно комбінувати кооперативні методи навчання з іншими та урізноманітнювати таким чином навчальний процес [10].

В умовах закладу вищої освіти кооперативне навчання розглядається як вид активного навчання, що передбачає кооперативну взаємодію студентів у малих групах для досягнення спільної навчальної мети. Існує велика кількість

різноманітних моделей і методів кооперативного навчання, найбільш відомі, зокрема: навчання в команді (Student Team Learning), метод Е. Аронсона «Мозаїка» (Jigsaw) та його модифікація (Jigsaw 2), розроблена Р. Славіним, навчання разом (Learning Together), кооперативні структури Кагана (Kagan Structures), групове дослідження (Group Investigation), метод різнобічних здібностей Е. Коен (Complex Instruction) та інші [10].

Широкий вибір методів кооперативного навчання може використовуватися для виконання будь-якої дидактичної мети, виконання різноманітних завдань, насамперед творчих, для обговорення дискусійних питань, для перевірки розуміння та рівня засвоєння матеріалу тощо.

Дотримуємось думки вітчизняних науковців, які визначають кооперативне навчання як інтерактивну технологію. На думку вчених робота в парах, в малих групах сприяє «розвитку навичок спілкування, вмінню висловлюватися, критично мислити, вмінню переконувати і вести дискусію» [9, с.34]. Окрім перерахованого дидактична ефективність технології кооперативного навчання полягає в тому, що під час такої співпраці неможливо ухилитися від виконання завдання.

Під час кооперативного навчання, яке базується на засадах діалогічності виконується і виховна функція. Діалогічність забезпечує «налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії та спілкування між учасниками виховного процесу; створення умов в освітньому середовищі для налагодження порозуміння, самовираження, вільного висловлювання і можливості бути почутим; узгоджене розв'язання виховних проблем...» [13].

Сьогодні здійснюється пошук ефективних методів взаємодії в умовах дистанційного навчання, тому слід відмітити своєчасність і актуальність дослідження О. Бабкової і К. Стадниченко. Вони описали методичні аспекти організації кооперативного онлайн-навчання описали, де розглядають базові засади побудови навчального онлайн-простору засобами цифрових інструментів, техніки укладання правил командної взаємодії та принципи формування команд, що особливо актуально в умовах воєнного стану. Автори наводять приклади

цифрових ресурсів для реалізації кооперативного навчання, пропонують адаптовані та апробовані структури кооперативного онлайн-навчання, зокрема такі: «думки на столі», «хрестики-нулики», «шпаргалка», «шестикутники Рассела», які є ефективними для певних етапів занять. [14, с.14].

Автори О. Задоріна, О. Папач описують зміст та організацію освітньої діяльності під час підвищення кваліфікації вчителів. Цікавим є представлений ними «досвід використання окремих методів технології кооперативного навчання при організації групової роботи під час семінарів з метою оволодіння прийомами універсальних комунікативних навчальних дій». Погоджуємося з висловленою авторами думка, що «використання кооперативної технології значною мірою сприяє розвитку професійної компетентності вчителів, тому вона є дієвим інструментом для системи підготовки педагогів» [15, с.310].

У статті Ю. Койнової-Цьольнер «Кооперація як індивідуальне та загальне завдання професійного розвитку вчителя» розглядається проблема навченості кооперативним формам роботи здобувачів вищої педагогічної освіти, а також нові кооперативні формати навчання та перевірки знань в університетській програмі підготовки вчителів. «Кооперативне навчання» і «кооперативне учіння» визначається як позитивна взаємодія у малих студентських групах на прикладі спільної модерації. Якісний аналіз студентської взаємодії у ситуаціях навчання і учіння на семінарах оцінюється в дослідженні на основі студентських рефлексійних звітів» [16, с.29].

Поділяємо думку авторки, що «співпраця як освітня концепція важлива вже на першому етапі підготовки вчителів. Оскільки співпраці можна навчити, її слід сприймати як індивідуальне та спільне завдання розвитку для кожного вчителя в подальшій кар'єрі, а також як важливий професійний виклик». Особливої уваги заслуговує позиція обов'язкового розвитку «культури співпраці», яка висловлюється як вимога до суб'єктів підготовки вчителів [16, с.37].

Дотримання правил культури співпраці є необхідною умовою ефективності використання технології кооперативного навчання, до прикладу: говорити

коротко, по черзі, не перебивати інших; бути позитивним; не висловлювати оціночних суджень та інші сприятимуть організації проведення парної і групової роботи з метою формування навичок командної взаємодії у підготовці майбутніх учителів.

Під час викладання освітніх компонентів професійно-педагогічного циклу у підготовці майбутніх педагогів широко використовуємо технологію кооперативного навчання. За результатами власних спостережень можемо констатувати, що командне співробітництво приносить більш високі навчальні досягнення, більшу результативність порівняно з індивідуальними зусиллями; сприяє покращенню психологічного клімату, зростанню соціальної компетентності студентів. Часто нами використовується парна та робота в групах («Два-чотири-всі разом»), рідше – «Ротаційні (змінювані) трійки», дискусійні вправи («Карусель», «Займи позицію») та інші.

Прикладом такої роботи може бути виконання на практичному занятті до теми «Сучасні методи виховання» завдання: «Скласти запитання для бесіди за вказаною темою (закриті, відкриті, відкрите-проблемне, аналітичні, підсумкові); для дискусії – «запропонувати дискусійне питання». Працюємо за формою «Два-чотири-всі разом». Спочатку – робота в парах (студенти складають запитання), потім – у четвірках (обирають та редагують більш вдалі варіанти), наступний крок – (почергово презентують свої варіанти вже четвірки і на загальному обговоренні складаємо питання до бесіди, та відбираємо коректні питання для дискусії). Працюючи в четвірках, обов'язково розподіляються ролі (спікер, секретар, посередник, доповідач) для більш чіткої організації роботи. Перед початком групової роботи нагадуємо правила, про які було сказано вище.

У результаті спостереження, в порівнянні з традиційною формою практичного заняття така робота дає значно вищий результат щодо розуміння і засвоєння, ніж коли це завдання виконувалося індивідуально, адже уміння задавати питання є одним із основних у роботі педагога.

Було проведене опитування студентів історичного факультету з метою перевірки сприйняття технології, більшість 83% опитаних високо оцінюють її дидактичний потенціал і відмітили, що це позитивно впливає на рівень згуртованості команди і навіть на покращення стосунків у групі, 8% опитаних відповіли, що їм байдуже які методи використовуються на занятті і 56% майбутніх учителів історії та правознавства виявили бажання глибшого вивчення технології кооперативного навчання для використання у майбутній професійній діяльності.

Висновки. Отже, можемо зробити висновки, що проблема використання технології кооперативного навчання у формуванні навичок командної взаємодії майбутніх педагогів є важливою і актуальною для поточного стану освітньої галузі. У результаті аналізу сучасних досліджень з'ясовано, що означає проблема перебуває у фокусі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних вчених педагогів, психологів, педагогів-практиків. Також, розкрито сутність «командної взаємодії» як «взаємної дії» команди, яка передбачає взаємодопомогу, взаємне доповнення, взаємну відповідальність, взаємоповагу, толерантність тощо та специфіку її формування засобами технології кооперативного навчання в освітньому середовищі. Визначено високий рівень ефективності використання технології як методу у підготовці майбутніх педагогів. Обґрунтовано особливості використання технології кооперативного навчання та схарактеризовано основні аспекти формування навичок командної взаємодії майбутніх педагогів в умовах закладу вищої педагогічної освіти.

Список використаних джерел

1. Концепція «Нова українська школа». (2016), <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Закони України: «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

3. Романовський О.Г., Шаполова В.В., Квасник О.В., Гура Т.В. Психологія тимбілдингу: навчальний посібник. за заг. ред. Романовського О.Г., Калашникової С.В. Харків : «Друкарня Мадрид», 2017. 92 с.
4. Доценко Н. В., Сабадоц Л. Ю., Чумаченко І. В. Методи управління людськими ресурсами при формуванні команд мультипроектів та програм: [монографія]. за заг ред. І. В. Чумаченко. Харків. Нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова, 2015. 201 с
5. Карамушка Л. М., Клокар Н. І., Філь О. А. Технологія формування управлінської команди освітньої організації. Біла Церква : КОІПОПК, 2008. 64 с
6. Афанасьєва, Т. О., Гревцева, Є. О. (2021). Організація ефективної командної взаємодії в умовах дистанційної роботи педагогічних працівників. *Електронне наукове фахове видання «Відкрите освітнє середовище сучасного університету»*, (10), 20–32. <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2021.103>
7. Ящук, С. М. Командна взаємодія як важлива складова професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури в початковій школі : Серія : Педагогічні науки : *збірник наукових статей*, *Укр. держ. ун-т імені Михайла Драгоманова*; Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Випуск CLV (155). С. 158-165.
8. Каплієнко А. Підготовка майбутніх учителів-логопедів до командної взаємодії в умовах інклюзивної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 27, том 2, 2020. С.281-284.
9. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук. -метод. посібн. / О.І. Пометун. Л.В. Пироженко. За ред. О.І. Пометун. Київ. Видавництво А.С.К., 2004.192 с.
10. Гагіна Н. В. Кооперативне навчання у вищій школі *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2012. Вип. 64. С. 98-102. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2012_64_21.

11. Circles of learning. Cooperation in the classroom / [Johnson David W., Johnson Roger T., Holubec Edythe Johnson, Roy P]. Alexandria, Va. : Association for Supervision and Curriculum Development, 1984. 89 p. .
12. Kagan S., M. Kagan. Kagan cooperative learning. San Clemente, CA : Kagan Publishing, 2000. 479 p.
13. Програма «Нова українська школа»у поступі до цінностей: Київ, 2018. 40 с.
14. Бабкова, О., Стадниченко, К. (2024). Методичні аспекти організації кооперативного онлайн-навчання . *Освіта. Інноватика. Практика*, 12(1), 11–16. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i1-002>
15. Задоріна О., Папач О. Технологія кооперативного навчання: методичний потенціал та досвід впровадження. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 53, том 1, 2022. С.304-311. https://aphn-journal.in.ua/archive/53_2022/part_1/44.pdf?utm_source=chatgpt.com
16. Койнова-Цьольнер, Ю. (2023). Кооперація як індивідуальне та загальне завдання професійного розвитку вчителя. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*.
 Серія: «Педагогічні науки», (4), 29–38. <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2023-4-29-38>